

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte onsdag den 26. mai 1965 kl. 9.

Møtet ble ledet av formannen, F i n n M o e .

Til stede var: Haus (for Bondevik), Braadland, Kjøs, Langhelle, Langlo, John Lyng, Finn Moe, Jakob Pettersen, Røiseland, Rakel Seweriin, Stray (for Ingvaldsen), Hambro, Borgen, Dahl, Aarvik (for Hareide), Hønsvold og Treholt.

Av Regjeringens medlemmer var til stede utenriksminister Lange.

Underdirektør Petter Graver, Utenriksdepartementet, ble gitt adgang til møtet.

Formannen: Utenriksministeren ville gjerne ha dette møte dels for å kunne redegjøre for det siste møte i NATO's råd, og dels for en sak i samme forbindelse som det til en viss grad haster med, nemlig spørsmålet om Maltas medlemskap i NATO. Jeg gir ordet til utenriksministeren.

Utenriksminister Lange: Jeg tror det er hensiktsmessig først å ta spørsmålet om Maltas forhold til NATO. Det var ikke oppe til behandling på møtet i Rådet i London, men vil komme til behandling i Det faste råd med det aller første.

Malta har jo inntil det ble selvstendig i september i fjor vært dekket av Atlanterhavspakten, dens artikkel 6, som sier at "øyer i det nordatlantiske område nord for Krebsens vendekrets som er underlagt noen av partenes jurisdiksjon" skal betraktes som en del av Atlanterhavsområdet og at et angrep på en av disse øyene skal betraktes som et angrep mot alle og altså utløse solidaritetsforpliktelsen. På Malta, som er en øy – d.v.s. det er to øyer – med 330 000 innbyggere, ligger hovedkvarteret for Atlanterhavspaktens sjøstridskrefter i Middelhavet. Etter at det ble selvstendig i september har så forholdet til Malta vært ordnet ved en resolusjon som bare har fastlåst status quo uten at det egentlig har vært inngått noen formell ordning. Det har vært betraktet som en interimsløsning. Men nå har regjeringen i Malta reist spørsmålet om en mer varig og mer formell ordning av forholdet mellom øya og NATO. Det prinsipale ønske fra den maltesiske regjeringens side er at Malta skal bli opptatt som medlem av Atlanterhavspakten, men det har gjort seg sterke motforestillinger gjeldende blant en rekke av medlemslandene, og der foreligger nå etter forberedende arbeid i kontakt mellom NATO's generalsekretariat og Maltas regjering et utkast til en rådsresolusjon som skal regulere forholdet mellom Malta og Atlanterhavspakten. Dette resolusjonsforslaget er da utarbeidet i samarbeid mellom sekretariatet, Maltas regjering og delegasjonene for De forente stater, Storbritannia, Italia og Forbundsrepublikken Tyskland. Frankrike har, i flukt med den generelle holdning de tar i NATO, ikke ønsket å være med i dette forberedende arbeid.

Den resolusjonstekst som det foreligger utkast til, har da i sine tre operative avsnitt følgende ordlyd:

At medlemmene av NATO

"Bekrefter den fortsatte interesse som den Nordatlantiske Pakts organisasjon har for Maltas sikkerhet;

Uttrykker sine medlemmers villighet til å innlede konsultasjoner med Maltas regjering dersom den territoriale integritet, politiske uavhengighet eller sikkerhet er truet;

Bekrefter at dets medlemmer er beredt til på anmodning av Maltas regjering, å undersøke muligheten for å etablere fremtidige ordninger med Malta."

Når en rekke av medlemslandene og deriblant Norge har hatt motforestillinger mot regulært medlemskap for Malta, er det fordi man vet at der innenfor øya står sterk strid om det spørsmål. Den nåværende regjering er en katolsk konservativ regjering med et flertall på 26 i en nasjonalforsamling på 50. Det største opposisjonspartiet er det maltesiske arbeiderparti, og det har vært imot noe medlemskap for Malta i NATO. Det er nærmest nøytralistisk orientert, og søker sin tilknytning nærmest til den arabiske gruppen av land. Maltas befolkning er jo en utpreget blandingsbefolkning, men dens språk er arabisk, sterkt iblandet italienske ord og uttrykk. Vi har, sammen med en rekke andre land, vært redd for at vi kunne komme til å blande oss inn i indre maltesisk politikk ved å oppfordre til maltesisk medlemskap i NATO eller ved å ta et standpunkt for det.

Når saken nå er reist, har det nok sammenheng med den forestående valgkamp i Malta, og den sittende regjering og dens sjef, Borg Olivier, ville regne det som et pluss i valgkampen for det katolske parti om de kunne skilte med at Malta var blitt godtatt som medlem av Atlanterhavspakten.

Den løsning som her er foreslått etter de tre paragrafene jeg nevnte, er da en fortsatt interimsløsning, som går ut på at NATO's hovedkvarter og de tilhørende anlegg fortsatt skal være på Malta og være undergitt de bestemmelser som har gjeldt hittil, men at man altså erklærer seg rede til å drøfte med Maltas regjering mulighetene for en mer varig ordning i framtida.

Det ser nå ut som om det i Rådet er en overveiende stemning for å akseptere denne ordningen. Foruten de land som har vært med på å forberede resolusjonen, har Canada, Nederland og Tyrkia meddelt at de stiller seg positivt til resolusjonsforslaget, mens Frankrike ikke har villet gi til kjenne noe standpunkt. Belgia har tidligere uttalt seg for fullt medlemskap.

Spørsmålet som reiser seg er om de forpliktelser som denne foreslåtte ordning medfører for medlemslandene i NATO, er av en slik art at det krever Stortingets samtykke. I Utenriksdepartementet og i Regjeringen er vi kommet til at det ikke er så vidtgående forpliktelser som her inngås at det skulle være nødvendig, men jeg har villet legge saken fram her i denne komite for å høre om der skulle være andre meninger på det punkt. Selve resolusjonsteksten er jo ikke absolutt klar, og det kommer fra den norske delegasjons side under den fortsatte behandling til å bli gjort forsøk på å få en klarere definisjon av hvor langt forpliktelsen for medlemslandene i NATO går under denne resolusjon. Forutsatt at vi kan få det avklaret, har det vært Regjeringens mening at vi ikke burde motsette oss en resolusjon som denne, når det i Malta er et så sterkt ønske fra regjeringens side om i hvert fall å få dette som et minstemål, mens deres egentlige ønske altså går ut på fullt medlemskap – som i dag ikke er aktuelt.

Formannen: Jeg skal takke for redegjørelsen. Er det noen som forlanger ordet?

Røiseland: Ja interimsordning– men er der noka føresegn om minstetida for den då, eller kan Malta eventuelt trekkje seg ut når som helst?

Utenriksminister Lange: Det står ikke noen tidsfrist i denne resolusjonsteksten.

Røiseland: Eg skjønar at her er det vanskeleg å balansere – og så har ein jo Frankrike òg. Men sett no at det blir regjeringsskifte i Malta, risikerer vi då at denne overkommandoen for Middelhavsflåten må flytte frå Malta, fordi opposisjonspartia – altså dei som no er opposisjonsparti – er misnøgde med det heile?

Utenriksminister Lange: Jeg tror ikke det er noen sannsynlighet for det, av den enkle grunn at dette hovedkvarteret og de verksteder som er knyttet til det spiller en så stor økonomisk rolle for Malta. Malta har jo hittil levd av den britiske flåten, og det er for en stor del erstattet av NATO's flåtestyrker i Middelhavet. Vurderingen i London spesielt, som vel har de beste forbindelser med Malta, er den at man ikke risikerer at Malta trekker seg ut fordi de økonomisk legger så stor vekt på å beholde den virksomheten som er knyttet til hovedkvarteret.

Langlo: Eg forstår det slik at der er ein opposisjon på 24 medlemmer i nasjonalforsamlinga. Er det meir enn eitt parti?

Utenriksminister Lange: Ja.

Langlo: Og er desse parti eventuelle motstandarar av NATO-medlemskap? Det var spørsmål nr. 2. Og spørsmål nr. 3 er: Kjenner ein til opposisjonens stilling til denne avtalen som her er skissert?

Utenriksminister Lange: Opposisjonen består av det maltesiske arbeiderparti med 16 mandater, et kristelig arbeiderparti med 4 mandater, et demokratisk nasjonalistisk parti med 3 mandater, og et progressivt konstitusjonelt parti med ett mandat. En kjenner ikke til om de andre opposisjonspartiene har den samme motvilje mot NATO-medlemskap som det er gitt uttrykk for fra arbeiderpartiets side. Arbeiderpartiet har jo en meget fargerik leder som en tid var statsminister i Malta – Mintoff heter han – og han har gitt uttrykk for meget sterk motvilje mot et NATO-medlemskap. Men det er meg bekjent ikke fra noen av disse partiene gitt uttrykk for at de ønsker å bli kvitt hele NATO's hovedkvarter og den virksomhet som knytter seg til det.

Røiseland: Nei, slik som situasjonen er i Frankrike er vel dette det lengste ein kan kome med denne resolusjonen, det må vi gå ut frå. Noko medlemskap vil sjølvsagt ikkje Frankrike gå med på, og Frankrike har jo vetorett. Men at det er ei temmeleg usikker framtid, det synest eg nok vi skal rekne med. For dersom det arbeidarpartiet som har ein viss sympati for araberane skulle kome til makta, kan ein vente seg litt av kvart. Araberstatene er jo ikkje så særleg begeistra for Vest-Tyskland i dag, og ikkje for NATO i det heile, så eg synest nok framtida er temmeleg usikker, spesielt då dersom Malta kan sette avtalen ut av kraft når som helst. Men vel, det er sikkert ikkje lett å kome lenger.

Kjøs: Jeg forstår det slik at denne interimsavtalen inneholder intet tilsagn når det gjelder et mulig fremtidig medlemskap, så det medfører ingen forpliktelser i den retning, og en interimsavtale som det ikke er satt noen tidsfrist for, den kan, går jeg ut fra, oppsies. Men det som jeg synes må være en fordel ved denne interimsavtalen, det er at man i hvert fall foreløpig får regulert forholdet til det selvstendige land hvor denne viktige NATO-basen ligger. Jeg synes det må tale sterkt for at man går med på denne interimsavtalen som alle de makter som har forberedt den, anbefaler, og som jeg forstår på utenriksministeren at også de land som har gitt sin mening til kjenne – og det var jo Canada og Nederland blant andre – er enig i at man bør godta. Så jeg synes at det måtte være riktig også for vårt vedkommende å gjøre det.

Utenriksminister Lange: Det er klart at det bare er Frankrike som stiller seg åpenbart reservert til denne ordningen med Malta. Vi har altså gjort gjeldende visse motforestillinger mot å forsere fram spørsmålet om et medlemskap, for ikke på den måten å blande oss inn i indre maltesisk politikk, men vi er kommet til at når det er et så sterkt uttrykt ønske fra Maltas regjering om å få denne ordningen som et første skritt, så ville det ikke være riktig om vi motsatte oss det. Det som står om framtidige ordninger i dette resolusjonsutkastet er at Rådet "bekrefter at dets medlemmer er beredt til på anmodning av Maltas regjering, å undersøke muligheten for å etablere framtidige ordninger med Malta." Det er ikke nærmere presisert.

Formannen: Slik som forholdene ligger an er vel dette den eneste mulige løsning for tiden både av maltesiske innenrikspolitiske årsaker og av utenrikspolitiske årsaker.

Utenriksminister Lange: Det har vært vurderingen i Utenriksdepartementet og i Regjeringen at dette er den løsningen som det praktisk er muligheter for å få i stand i øyeblikket.

Formannen: Skal vi da ta dette til etterretning. – Er det noen av medlemmene som synes at saken bør forelegges Stortinget? – Ingen har uttrykt ønske om det. Vi går da videre til neste punkt.

Utenriksminister Lange: Jeg vil gjerne så kort jeg kan få lov å redegjøre for det utenriksministermøte i NATO's faste råd som ble holdt i London 11. og 12. mai. Det har jo vært relativt godt dekket i pressen, og den holdning som de forskjellige land tok til problemene vil være kjent derfra. Men jeg skulle gjerne ville gi noen inntrykk fra møtet generelt og redegjøre litt nærmere for enkelte av de emnene som ble behandlet og for de viktigste uttalelsene som falt.

Det er jo tradisjon at dette mai-møtet av utenriksministrene er viet en bred utenrikspolitisk meningsutveksling, og på dette møtet var det klart på forhånd at de fleste saker hvor man har hatt vanskeligheter med å nå fram til enighet, ikke ville kunne tas opp med håp om noen løsning. Det gjaldt slike problemer som spørsmålet om alliansens framtid og NATO's strategi, særlig den framtidige ordning for kjernefysisk væpning av NATO. F.eks. det britiske forslaget som ble lagt fram som en skisse på desembermøtet om en atlantisk kjernefysisk styrke, den såkalte ANF, ble overhodet ikke tatt opp. Saken er under utredning i en arbeidsgruppe med begrenset medlemskap, hvor det deltar de land som kan tenke seg å gå inn i en slik felles styrke. Videre vil spørsmålet om forsvarsplanlegging sannsynligvis bli behandlet på det møtet som forsvarsministrene skal ha like før månedsskiftet mai/juni.

I den alminnelige utenrikspolitiske debatt på London-møtet var det krigen i Vietnam og krisen i Den dominikanske republikk som særlig tiltrakk seg oppmerksomhet. Etter anmodning fra amerikansk side ble Vietnam-situasjonen drøftet i hovedsak i et møte med begrenset deltaking og uten at det ble tatt formelt referat. Dette skulle da sikre at man kunne uttale seg med større frihet, og særlig gjøre det mulig for den amerikanske delegasjon å legge fram detaljerte opplysninger og vurderinger.

Fra amerikansk side gikk man denne gangen enda lenger enn man tidligere har gjort i å legge fram i detalj grunnlaget for sine vurderinger om hele situasjonen i Sørøst-Asia og spesielt i Vietnam. Det man var mest spent på, var jo hvordan den franske reaksjonen ville bli, fordi Frankrike har gitt til kjenne så tydelig allerede flere ganger at de har en helt annen vurdering av situasjonen i Vietnam enn den som ligger til grunn for den amerikanske politikken der. Nå var en del av spenningen omkring Frankrikes holdning utløst på forhånd ved at det dagen før møtet ved det tradisjonelle samvær mellom utenriksministrene i de fire største medlemslandene var nådd enighet om en felles erklæring i Tyskland-spørsmålet som det hadde stått strid om formuleringen av gjennom flere uker, og det at Frankrike gikk med på den tremaktserklæringen, ble da tatt som tegn på at det ikke var den franske regjeringens hensikt å sette tingene på spissen ved dette møtet.

I Vietnam-spørsmålet ble de franske synsmåtene helt klart markert, men det ble gjort på en rolig og lite utfordrende måte, og meget nyansert i framstillingen.

Fra britisk side ble det gitt uttrykk for støtte til den amerikanske holdningen i politikken både i Vietnam og i Den dominikanske republikken. Det som var avgjørende – det gikk tydelig fram av det britiske innlegget – var den parallell som man på britisk side ser mellom situasjonen i Vietnam og situasjonen i Malaysia, som jo er utsatt for angrep fra Indonesias side. Men den britiske oppslutning om den

amerikanske holdning var ikke total. I sin åpningstale på det åpne innledningsmøtet kom statsminister Wilson med ganske sterk kritikk mot amerikanske disposisjoner hvor det gjelder våpenproduksjon og hvor det gjelder arbeids- og ansvarsfordelingen innenfor NATO. Han kritiserte amerikansk rustningsindustri for å drive for energisk salgsarbeid. Det han hadde i tankene var ganske sikkert de vanskeligheter som man på britisk side hadde støtt på med å få ordnet med tysk kjøp av britisk militærutstyr, for på den måten å få inn igjen noen av de valutautlegg som påløp for den britiske Rhin-armé.

Den generelle tyske holdningen var at de var svært glad for å ha fått 3-maktserklæringen om Tyskland, som da hele Rådet sluttet seg til i kommunikéet. De ga imidlertid også uttrykk for kritikk. De viste til at i ti år hadde Vest-Tyskland nå vært medlem av Atlanterhavspakten, og de hadde i løpet av disse ti årene bygget opp det største europeiske bidrag med hensyn til konvensjonelle styrker, men de hadde ikke oppnådd en tilsvarende innflytelse i alliansen. Det de særlig pekte på, var at den tyske representasjon både på den militære og på den sivile siden i NATO's institusjoner er svært svak, uten at de konkretiserte ønskemålene ved denne anledning.

Som vanlig begynte diskusjonen med uttalelser om og vurderinger av forholdet mellom de kommuniststyrte landene i Warszawapakten og NATO-landene. Der var det alminnelig enighet om at man måtte kunne bygge på at Sovjet-landene etter Krusjtsjov ville fortsette samme hovedlinje som han hadde fulgt, med den fredelige sameksistens, med et sterkt ønske om en direkte kontakt med og et avspent forhold til Amerikas forente stater.

Det som ble alminnelig vurdert som et nytt element, var at den nye ledelse i Sovjet-Unionen ser ut til å ville ta større hensyn til forholdet til China enn Krusjtsjov gjorde, og har gjort et forsøk på å komme til en forståelse der, men at dette forsøket nå var strandet, og at man måtte regne med fortsatt tautrekking mellom Sovjet-Samveldet og China, en tautrekking som da ikke bare ville ha konsekvenser i slike konfliktområder som Vietnam, men også ville kunne få innvirkning på Sovjet-Unionens holdning til Europa generelt og tvinge Sovjet-Unionen inn i en kjøligere holdning til De forente stater.

Det var mange av deltakerne i diskusjonen som var opptatt av den kinesiske trusel mot den vestlige verden, og som trakk den konklusjon at rådføringene – samrådingen – i NATO i høyere grad enn hittil måtte dekke hele verden, og ikke være begrenset til selve det området som avtaleteksten dekker.

Det var også en alminnelig vurdering at forholdene i Europa var blitt mer stabile, selv om hovedproblemet med Tysklands samling og Berlins situasjon fortsatt var uløst, og man ikke kunne konstatere noen tegn til en virkelig endret holdning fra sovjetisk side, bortsett fra at de tydeligvis ikke for øyeblikket ønsker å sette tingene på spissen.

Det var videre alminnelig enighet om at det for de vestlige land ville være en riktig politikk å utbygge kontakten med de øst-europeiske land og bl.a. oppmuntre til en dialog om europeiske sikkerhetsproblemer. Utenriksminister Stewart fortalte om sine samtaler i Beograd og Praha i denne anledning og sa at han for sitt

vedkommende og på vegne av den britiske regjering, på visse betingelser hadde akseptert tanken om en alminnelig konferanse om europeiske sikkerhetsproblemer, med deltakelse fra Warszawapakt-landene og fra NATO-landene.

Fra amerikansk side ble det gitt uttrykk for ønske om rådslagning i NATO om muligheten for og formene for et økt handelssamkvem mellom alle medlemsland i NATO og Warszawapakt-landene. President Johnson hadde jo like før møtet i London markert et sterkt ønske om å utbygge de økonomiske forbindelsene mellom De forente stater og Sovjet-Unionen.

Fra tysk side ble det gitt uttrykk for at det var nødvendig med en fortsatt fast holdning i Tyskland-spørsmålet og at man ikke måtte gi etter for sovjetiske pressforsøk. Det ble gitt uttrykk for den vurdering at det hadde vært ikke bare berettiget, men også nødvendig, å holde dette møtet i Bundestag i Berlin i vår, man hadde nå i så lang tid unnlatt å markere Vest-Berlins tilknytning til Forbundsrepublikken at dette måtte gjøres for ikke å svekke den vestlige forhandlingsposisjon.

Men hoveddiskusjonen kom til å stå om situasjonen i Vietnam og om den amerikanske politikken der. Det var alminnelig enighet om at en alminnelig amerikansk tilbaketrekning fra Vietnam ikke kunne være noe praktisk alternativ. Det ble fra en rekke av utenriksministrene vist til at hvis De forente stater skulle gå tilbake på de forpliktelser de hadde påtatt seg i forhold til den sør-vietnamesiske regjering, ville det kunne ha meget alvorlige konsekvenser for tiltroen til amerikanske tilsagn også andre steder i verden – og det man hadde i tankene først og fremst, var selvfølgelig Berlin og hele situasjonen i Vest-Europa. Men vi på norsk side var ikke alene om å stille spørsmålstegn ved den amerikanske politikken i Vietnam.

For min del framholdt jeg at vi hadde forståelse for den vanskelige stilling som De forente stater var kommet i i Vietnam, og ikke tvilte på at motiveringen for deres holdning var den å stå ved tilsagn som var gitt og å demme opp for kommunistisk ekspansjon og infiltrasjon over en internasjonal demarkasjonslinje. Jeg sa at vi for vår del var enig i at man ikke kan godta aggresjon, og at det i Vietnam foregår aggresjonshandlinger gjennom den intervensjonspolitik og -praksis som ble drevet fra Nord-Vietnam overfor Sør-Vietnam. Men jeg ga uttrykk for tvil om hvor vidt de midler som fra amerikansk side var valgt for å møte denne situasjonen, var de mest hensiktsmessige, – om det ikke ble lagt for stor vekt på rent militære midler, uten at denne militære innsatsen hadde sitt motstykke i en tilsvarende aktivitet på det diplomatiske område. Jeg ga videre uttrykk for bekymring for at en kunne miste kontrollen over den såkalte escaleringen, opptrappingen, og at det kunne slå ut ikke bare militært, men også politisk, altså at det kunne føre til at China og i neste omgang Sovjet-Unionen ble trukket mer aktivt og direkte inn i konflikten til støtte for Nord-Vietnam, hvis angrepene fra amerikansk side ikke bare fortsatte, men ble utvidet. Jeg stilte spørsmålet om det ikke kunne være grunn til å gjenta det amerikanske tilbudet om betingelsesløse forhandlinger, og å ledsage en sånn gjentakelse av forhandlingstilbudet med en pause i den militære virksomheten overfor Nord-Vietnam.

Av helt andre grunner, tror jeg, enn de opinionsyttringene som kom på NATO-møtet fra norsk og fra annet hold – de samme tvil ble det jo gitt uttrykk for fra kanadisk side, om ikke så sterkt, fra dansk side, fra belgisk side – kom det jo en pause i bombingene, og det kom en gjentakelse av forhandlingstilbudet. Det var ganske sikkert betinget av den indre amerikanske reaksjonen meget mer enn av det som var kommet til uttrykk i diskusjonen på møtet i London.

Som motivering for den amerikanske politikken presiserte utenriksminister Rusk – som kom til stede den andre dagen, til det lukkede møtet om Vietnam – at De forente stater ikke kunne godta påstanden fra Nord-Vietnams regjering om at konflikten i Vietnam er en borgerkrig, et indre anliggende, men at De forente stater føler seg forpliktet gjennom SEATO-avtalen og gjennom sitt bilaterale avtaleforhold til Sør-Vietnam til å forsvare Sør-Vietnam både mot indre og ytre angrep. Rusk var meget skeptisk hvor det gjaldt mulighetene for forhandlinger. Han sa at det var helt tydelig merkbart at den sovjetiske innflytelse i hele området var blitt sterkt redusert i de siste årene, og at det ikke var mulig å oppnå noen enighet hverken med Moskva, med Peking eller med Hanoi om en løsning i Vietnam. Rusk presiserte at den amerikanske regjering gjennom de samtaler som foregår mellom ambassadørene i Warszawa, at de stadig sonderte holdningen i Peking gjennom den kanalen og på andre måter, at de også hadde uformelle kontakter med Hanoi, og at de opprettholdt en stadig kontakt med den sovjetiske regjering.

Den amerikanske vurderingen var, ifølge Rusk, at Sovjet-Unionen nå var i et vanskelig dilemma mellom den kompromissløse linjen som ble fulgt i Peking, og sitt eget ønske om ikke å ødelegge kontakten med Washington. Den kinesiske politikken – mente han – bygget på en misforstått tro på at et alminnelig opinionspress rundt omkring i verden overfor USA ville tvinge De forente stater til ren kapitulasjon i Vietnam-situasjonen.

Det var ikke kommet noen slags reaksjon fra regjeringen i Hanoi, hverken på president Johnsons tilbud om betingelsesløse forhandlinger eller på underhåndsantydninger om at man kunne stanse bombingene hvis forhandlinger kom i gang.

På amerikansk side vurderte man det slik at det ikke var noen overveiende sannsynlighet for, eller fare for, at China ville engasjere seg direkte militært i konflikten, man hadde ikke kunnet iaktta noen militære forflytninger som tydet på det.

Rusk ga videre uttrykk for at man mente at det også i Peking hersket klarhet over at en kjernefysisk krig mellom de kommuniststyrte landene og den vestlige verden ikke var noe alternativ, at man også der nå etter hvert var kommet fram til den erkjennelse at en slik konflikt var for farlig og derfor måtte unngås, men at det ikke svekket ønsket om og viljen til å støtte de såkalte "frigjøringskrigene", og at det nettopp var faren for en spredning av slike "frigjøringskriger" til andre urolige områder i verden som gjorde det nødvendig å finne effektive mottiltak mot den virksomheten som fra Nord-Vietnams side ble drevet i Sør-Vietnam.

Under diskusjonen var det, foruten det norske innlegget, en rekke innlegg som uttrykte tvil om hvor vidt de midler som ble brukt fra amerikansk side, og

særlig den fortsatte og vedvarende bombingene, var den beste metoden til å skape en forhandlingssituasjon. De fleste understreket at løsningen måtte finnes på det politiske område, den kunne ikke framtvinges ved utelukkende militære maktmidler.

Fra fransk side ga Couve de Murville en meget nyansert framstilling av den franske vurdering av situasjonen i Vietnam. Han presiserte at franskmennene betraktet konflikten i Vietnam som i første rekke en borgerkrig. En stor del av befolkningen i Sør-Vietnam hadde helt siden 1954 vært i opposisjon til den politikk som de skiftende regjeringer i Saigon hadde fulgt. Det var riktig nok at denne væpnede opposisjonen fikk støtte fra Nord-Vietnam, men det var jo ikke bare fra Nord-Vietnam det var intervenert av utenforstående. Han betraktet jo også den amerikanske politikken – uten å si det rett ut – som en intervensjonspolitikk. Han kritiserte også den amerikanske tesen om at man sto overfor faren for en alminnelig kommunistisk undergraving gjennom de såkalte frigjøringskrigene. Han sa at det var en overforenkling av situasjonen, videre at den kommunistiske taktikken og Sovjet-Unionens taktikk var langt mer komplisert enn i den kalde krigens dager, og at et sterkt kompliserende moment der var konflikten mellom Moskva og Peking. Han motsatte seg derfor at man fra NATO's side – som det var antydnet fra amerikansk hold – skulle gi uttrykk for en generell fordømmelse på global basis av de såkalte "frigjøringskrigene". En slik erklæring, sa han, ville sette NATO opp mot alle de folk som kan takke slike kriger for sin selvstendighet – som f.eks. det algirske folk, som jo hadde vunnet sin frigjøringskrig mot Frankrike.

Han advarte også mot å sette likhetstegn mellom Vietcong og kommunistene. Han trakk den parallell at akkurat som kommunistene i Frankrike under okkupasjonen i krigsårene deltok i Maquis'en uten å beherske den, deltok kommunistene som kanskje de best organiserte og mest veltrenede enheter i den nasjonale bevegelse i Vietnam.

Han sa seg enig i at man måtte søke en løsning gjennom forhandlinger, men sa at man måtte være klar over at det ville være en lang vei fram, og at det derfor var viktigst i øyeblikket å påse at konflikten og den militære aktiviteten ikke kom ut av kontroll, slik at man ødela alle forhandlingsmuligheter.

Ved behandlingen av kommunikéet forelå det fra den amerikanske delegasjonen på embetsmannsnivå et utkast til et avsnitt om Vietnam-konflikten som, hvis det hadde blitt vedtatt, ville ha betydd at NATO som sådan hadde solidarisert seg med den amerikanske politikken. Det støtte da på sterk motstand, ikke bare fra norsk side, men også fra en rekke av de andre landene med Frankrike i spissen, og det ble overhodet ikke presset fra amerikansk side. Med det samme de konstaterte denne motstand, droppet de det uten videre og gikk med på den helt skildrende formuleringen som finnes igjen i kommunikéet fra møtet.

Hvor det gjaldt situasjonen i Den dominikanske republikk, redegjorde viseutenriksminister Ball den første dagen for de amerikanske synspunktene. Han presiserte at den amerikanske vurderingen var at man i Den dominikanske republikk hadde stått overfor en akutt fare for at Castro-tilhengerne ville fått kontrollen over opprørsbevegelsen og hatt muligheter for å etablere et kommunistisk diktatur i Den

dominikanske republikken. Dette var motiveringen – ved siden av de rent humanitære hensyn – for den amerikanske intervensjon.

Ikke bare fra norsk side, men også fra en rekke andre medlemsland, ble det gitt uttrykk for sterke forbehold overfor den amerikanske intervensjonen.

Fra amerikansk side ble det gitt uttrykk for håp om en utvikling som den som nå ser ut til å avtegne seg, med et sterkere innslag av felles styrker fra Organisasjonen av amerikanske stater og med en kompromissløsning av regjeringsspørsmålet i Santo Domingo.

Det punkt hvor London-møtet markerte et virkelig framsteg, var Kypros-konflikten. Under møtet i London fant det sted samtaler mellom den greske og den tyrkiske utenriksminister, som begge i erklæringer under diskusjonen i Rådet ga uttrykk for sine regjeringers ønske om å påvirke henholdsvis den greske og den tyrkiske befolkningsgruppen på Kypros i retning av en kompromissløsning. Sterkt medvirkende til at denne kontakten kom i stand hadde nok vært et besøk som den kanadiske utenriksminister Martin hadde avlagt på Kypros i dagene forut for London-møtet. Canada har jo en ganske stor kontingent i FN-styrken på Kypros, og dette hadde da vært begrunnelsen for at utenriksminister Martin hadde reist dit ned og der hatt kontakt med lederne for begge befolkningsgruppene. Han tok siden i London kontakt med både den greske og den tyrkiske utenriksminister og bidro til å bringe dem sammen. Det var en helt ny tone både fra gresk og fra tyrkisk side i de erklæringene de avga om situasjonen på Kypros.

Det ble i kommunikéet fra møtet gitt uttrykk for at Det faste råd i tiden mellom nå og desembermøtet skal forsøke å komme fram til en avklaring av synsmåtene hvor det gjelder alliansens framtid, eventuelle endringer i hele den institusjonene oppbygging og mulige endringer i traktatens tekst, for på den måten å unngå at man kommer fram til 1969 – hvor adgangen til å si opp medlemskapet inntreffer – uforberedt. Det ble ikke gjort noe forsøk på dette møtet – som det har vært gjort fra særlig belgisk side på tidligere møter – på å "røke ut" franskmennene. Vurderingen var den at det ikke ville være noe å "røke ut", idet man gikk ut fra at generalen ennå ikke hadde meddelt sine regjeringsmedlemmer og sin utenriksminister hva han hadde i tankene om fransk holdning til NATO utover 1969. Den alminnelige gjetningen går ut på at Frankrike ikke vil si opp traktaten, men at de vil gjøre hva de kan for å bygge ned både de integrerte militære stabene og det sivile forhandlings- og diskusjonsmaskineri og gjøre NATO om, så langt det er råd, til en gammeldags militærallianse uten integrering av militære styrker og uten kontinuerlig samråding mellom medlemslandene om den politikk som skal føres. Frankrike kommer etter alt å dømme til å stå helt alene med de synsmåtene. Det faste råd skal altså nå gjøre et forsøk på å få Frankrike med på en diskusjon av disse tingene mellom nå og desember måned.

Hvis jeg skulle forsøke å trekke en konklusjon, så er det at den alminnelige vurdering av den internasjonale situasjon var at den var blitt noe forverret i områder utenfor paktområdet, særlig på grunn av konfliktsituasjonene i Vietnam og i Den dominikanske republikk og på grunn av den usikkerhet som konflikten mellom Sovjet-Unionen og China fører med seg med hensyn til hvilke virkninger denne

konflikten vil få for Sovjet-regjeringens holdning til Øst-Vest-problemene. På den annen side må man kunne registrere det som skjedde i Kypros-spørsmålet i og med tilnærmingen mellom den greske og den tyrkiske regjering, som et absolutt pluss i utviklingen i den senere tid.

Men det er ikke tvil om at det fremdeles gjør seg gjeldende en ganske stor uro med hensyn til alliansens nåværende status og dens framtid. En av de tingene som der ennå ikke er avklart, er omfanget og arten av de oppgaver som alliansen eventuelt skal påta seg, og de forpliktelser som påhviler medlemslandene i situasjoner utenom NATO-området. For min del ga jeg i den diskusjonen uttrykk for at jeg var enig i at man kunne og burde ha konsultasjoner og utveksling av opplysninger, men jeg rådet ellers til forsiktighet når det gjaldt å utvide de forpliktelsene som påhvilde medlemslandene vedrørende forhold utenfor det området som er definert i pakten.

Formannen: Jeg vil takke utenriksministeren for redegjørelsen. Er det noen som har spørsmål å stille?

Braadland: Utenriksministeren nevnte ikke om man kom inn på Frankrikes holdning til Moskva da man i rådet diskuterte øst-vest-konflikten her i Europa. Så vidt jeg forsto, diskuterte man bare forholdet mellom USA og alliansen som helhet overfor Sovjet. Jeg for min del synes det måtte være interessant å forsøke å få røkt ut hvor franskmennene der står. Vi har iden senere tid sett atskillige tegn på – og ganske tydelige tegn på – en fransk tilnærmelse til Moskva. Vi har også sett at man i Vest-Tyskland er nokså urolig over denne tilnærmelse og hva som ligger i den. Jeg vil derfor gjerne spørre om dette spørsmålet – forholdet Frankrike – Tyskland, forholdet Frankrike – Moskva – overhodet ble diskutert, og hvis ikke, om det kanskje var en tanke at man ved en senere anledning forsøkte å provosere til en diskusjon om det spørsmålet.

Utenriksminister Lange: Det var nok den generelle vurdering, som også utenriksminister Spaak bøyde seg for, at det ikke ville tjene noen nyttig hensikt å forsøke å røke ut franskmennene. Det ble gjort et meget energisk forsøk på det fra hans side i Haag for et år siden, og det førte da bare til en meget kort avvisning fra Couve de Murville's side. Vurderingen var den at man ikke ville oppnå noe annet resultat i år hvis man reiste de problemene til diskusjon i selve rådsmøtet, og det ble da heller ikke gjort fra noen side. Det var nettopp på bakgrunn av den avvisende franske holdning til en diskusjon i fjor, at overraskelsen var desto større over den nyanserte og temmelig utførlige måte Couve de Murville fremstilte det franske syn i Vietnam-konflikten på. Hva som har vært diskutert mellom de fire – altså de tre vestlige okkupasjonsmaktene og Vest-Tyskland – under det møte som de tradisjonelt hadde kvelden før selve NATO-møtet begynte, har ikke jeg noe kjennskap til.

I en samtale på tomannshånd som jeg hadde med Couve de Murville en av kveldene, ga han uttrykk for en meget moderat holdning til problemene i forbindelse

med Kennedy-runden, og de problemer som der melder seg for oss på grunn av unntakslistene og disparitetsregler. Han sa at man på fransk side var fullt oppmerksom på hvilke vansker vi der sto overfor, og var villig til å strekke seg langt for å imøtekomme norske ønskemål. Men om selve forholdet Paris – Moskva var han ikke villig til å uttale seg.

Jeg kan tenke meg at hans vanskelighet vel er den at generalen er lite meddelsom, og det er han personlig som fører denne politikken under sine samtaler med den sovjetiske ambassadør, og under de samtaler han hadde med utenriksminister Gromyko da han var i Paris. Disse samtaler foregår for en stor del under spaserturer hvor ingen andre enn tolken er til stede, hvor ingen embetsmenn og heller ikke medlemmer av regjeringen – som i Frankrike under det nåværende system jo stort sett må betraktes som embetsmenn – får lov til å være til stede og registrere hva som foregår.

Kjøs: Jeg vil gjerne få spørre hvordan man på amerikansk side oppfattet den tvil – jeg kan vel kanskje bruke uttrykket "kritikk" – som kom fram over den måte som Amerika benytter for å søke å bremse på den kommunistiske framtrengen i sydøst Asia, om det ble oppfattet som kritikk, eller som – skal jeg si vennskapelige råd.

Jeg har inntrykk av at det som ble sagt på London-møtet i forbindelse med den uenighet – må man vel si – som kom fram fra fransk side, er blitt trukket nokså langt i retning av kritikk.

Jeg må si at jeg er noe engstelig for at den amerikanske opinion skal utvikle seg derhen at man til slutt synes man har hatt nok både av utgifter og ubehageligheter og av å ofre amerikansk ungdom for å forsvare den frie verden. Det ville jo være en utvikling som er langt farligere for oss enn den situasjon vi er oppe i – synes jeg da. Derfor vil jeg gjerne høre hvordan reaksjonen var fra amerikansk side.

Utenriksminister Lange: Reaksjonen blant dem som deltok i møtet, var meget saklig. Det ble ikke gitt uttrykk for irritasjon i noen henseende, men det ble jo gitt det svar: Hva er alternativet? Når en da svarte at alternativet var å søke en forhandlingsløsning, sa de at de finnes det overhodet ikke mulighet for, når den annen part ikke vil forhandle.

Blant de amerikanske pressefolkene som var der, var nok reaksjonen atskillig mer preget av irritasjon og av oppgitthet. Det ble gjort forsøk fra en del av den amerikanske pressens side på å framstille diskusjonen i NATO-rådet som meget mer av en oppslutning om amerikansk politikk enn den faktisk var. De hadde vel etter all sannsynlighet fått kjennskap til det amerikanske utkastet til kommuniké og skrev om det som om det var et adekvat uttrykk for hva som hadde foregått på møtet, mens det møtte slik motstand at det ikke ble opprettholdt.

Men det er ganske klart at det er en fare i dag som utenriksminister Rusk har advart mot gjennom lengre tid – for en viss isolasjonistisk holdning i De forente stater, nettopp basert på irritasjon over at det er dem som må bære alle byrder, og så

får de bare kritikk fra sine venner. Spesielt ble det under private samtaler som jeg hadde med utenriksminister Spaak og med utenriksminister Martin, gitt uttrykk for en viss uro for at president Johnson er meget mottagelig for den slags stemninger, og at noen av de problemer vi står overfor i dag, skyldes at for ham er det virkningene innad i amerikansk opinion og spesielt i den amerikanske kongress som dominerer alt. Det han er virkelig opptatt av, er å få igjennom sitt nasjonale reformprogram, og han håndterer utenrikspolitiske problemer ut fra sin vurdering av hvordan denne håndtering vil påvirke sjansen til å få oppnådd den oppslutning, den "consensus", som han tar sikte på med et temmelig vidtgående reformprogram innad i De forente stater.

Formannen: Er det andre som forlanger ordet eller har spørsmål å gjøre?
Hvis ikke, kan vi vel anse debatten for avsluttet.

Er det noen som har noe annet spørsmål å reise før møtet heves?

Møtet hevet kl. 10.10.